

עטה"ק. אבל הרי"ד סובר (בתוספותיו להלן כד.) שלדעת האומר צירוף-כלי דאורייתא ולמ"ד רביעי בקודש דאורייתא – יש צירוף-כלי ודין רביעי בחולין שנעשו עטה"ק.

ג. עירוב מקוואות כשופרת הנוד, כעוביה וכחללה, שהן שתי אצבעות חוזרות למקומן (= שאדם יכול לגלגלן בתוך חלל הקנה שנותנים בפי הנוד) – שאם יש מקוה חסרה בצד מקוה מלאה וצינור בשיעור זה פתוח ביניהן, הרי הן כמקוה אחת וטובלים בהם. [ולבית שמאי אין עירוב עד שתפחת ברובה, המקוה החסרה לשלמה. ע' מקואות ד,ה; יבמות טו.].

התוס' הקשו מכמה מקומות וכתבו לישב בכמה אופנים; רבנו תם אמר ששיעור שופרת הנוד אמור רק בחלל הנקב אבל המים שבמקום הנקב, די בכך שיש בהם טופח על מנת להטפיה לערב המקוואות.

ור"י הקשה על כך ומצריך גם במים המחברים כשיעור רוחב שופרת הנוד [מלבד במקום מדרון שלר' יהודה די בפחות מכן משום 'גוד אחית'. ויתכן שאף במקום ישר מועיל לרבי יהודה בטופח ע"מ להטפיה. אבל חכמים חולקים]. ודוקא לענין מקוואות אבל לענין השקת מים טמאים לטהרם אין צריך כשופרת הנוד [אף לא בנקב עצמו. ע' דבר אברהם ח"ב טו,ב; דובב מישרים ח"א נב. ויש חולקים – ע' טורי אבן].

אפשרות שלישית כתבו התוס': אם בין המקוואות מפסיק כותל, צריך שיהא בו נקב ברוחב שופרת הנוד [גם במים עצמם]. אין שם כותל אלא קרקע שוה – די בחיבור של טופח על מנת להטפיה. [ויש מצריכים מים כקליפת השום. עפ"י רמב"ם סמ"ג רמ"ה – מובא בשו"ת הריב"ש רצב]; חיבור שמעל גבי כותל – שיעורו במים כקליפת השום על רוחב שופרת הנוד.

דף כב

כא. א. האם ובאלו אופנים מותר להטביל כלי בתוך כלי?

ב. מקוה שחילקו בסל וגרגותני, מה דינו?

א. כאמור לעיל, מטבילים כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקודש. לרבי אילא הטעם הוא משום חשש חציצה, ולרבא משום גזרה שלא יטביל בכלי שאין בפיו כשופרת הנוד. וכבר נחלקו בדבר תנאים בברייתא.

סל וגרגותני (= מין סל גדול) שמילאם כלים והטבילם – לרבי אילא אסור בקודש ולרבא מותר כי פי הסל והגרגותני לעולם רחב ולכן לא גזרו בהם.

היה הכלי החיצון טמא, לרבי אילא אינו נטהר לקודש משום חשש חציצה, ולרבא נטהר, ואפילו הפנימי נטהר גם כשאין בפיו החיצון כשופרת הנוד – מתוך שעולה לו טבילה לכלי החיצון כולו, עולה גם לכלים שבתוכו (עפ"י תוס' ורמב"ם).

א. מהרש"א פירש בדעת רש"י שלקודש אסור להטביל כלי בתוך כלי אפילו החיצון טמא, ורק לתרומה מותר כשהחיצון טמא אפילו בין בפיו כשופרת הנוד.

ב. התוס' דייקו מלשון הגמרא שאף בדיעבד הטביל כלי בתוך כלי לא עלתה טבילה לקודש, והקשו על כך.

ג. מפשטות דברי הרמב"ם (אבות הטומאה יב,א; מקואות ג,כו) נראה שאף על פי שפסק כרבא, סובר שאין חילוק בין שאר כלים לסל וגרגותני. (והרש"ש כתב שגרסתו נגמרא הפוכה. וכדבר אברהם ח"א

יז) פירש דעת הרמב"ם באופן אחר. ובזבח תודה פירש בדעת הרמב"ם שבסל וגרגותני יש להקל בקודש רק אם שניהם טמאים, ובשאר כלים אין להקל אלא כשהחיצון טהור).
 הטורי-אבן צדד לומר שרבי אילא מודה לגזרת רבא אלא שאמר טעם נוסף. אך לבסוף חזר בו מדבריו, וכן נקטו שאר המפרשים (ע' שפת אמת; דבר אברהם ח"א יז, ד).
 ד. כתבו פוסקים (וכן דייקו מלשון רש"י): בכלי כבד או כשכמה כלים נתונים זה על גבי זה ומכבידים, יש לחוש משום חציצה אפילו לחולין. לא דנו בגמרא אלא בכלי קל (עפ"י מרדכי סוף ע"ז; יו"ד רב).
 ה. יש להקל מפני כמה צדדים, להטביל כלים בתוך כלי פלטיק מרושת שהוא נתון במקוה [כדי שהכלים הקטנים לא יאבדו] (עפ"י שבט הלוי ח"ט קפח. 'המהמיר יחמיר על עצמו ולא ירעיש עולמות על זה. מכל מקום כל זה אמרתי בכלי פלטיק, ובמתכת עוד אעיין בל"ג...').

ב. אמר רבא: מקוה שחלקוהו בסל וגרגותני – הטובל שם לא עלתה לו טבילה כי צריך שיהיו ארבעים סאה במקום אחד, והלא המימות שבקרקע מחוברים זה לזה ואעפ"כ צריך ארבעים סאה נקיים במקום אחד.
 א. דוקא כשחילק המקוה מן הקצה לקצה ופיהן חוץ למקוה, אבל אם לא חילק מכל צד, טובלים ואין כאן חציצה כלל (תורי"ד).
 ב. נראה מפירוש רבנו חננאל שאם הסל טמא, מתוך שעולה לו טבילה לטהר עצמו מועילה הטבילה לכלים שהטביל בשני צדיו (עפ"י זבח תודה).

כב. א. האם מקבלים תרומה מעמי הארץ, וכן יין ושמן לצורך נסכים?

ב. האם מקבלים עדות מעם הארץ?

ג. האם כלי חרס של עם הארץ מציל בצמיד פתיל?

ד. האם מותר לשאול כלים מעם הארץ ולהשתמש בהם לטהרות?

ה. האם עמי הארץ נאמנים על טהרת טבילה באדם ובכלים, וכן על טהרת פירותיו?

ו. עם הארץ שבא לזהות שלישי ושביעי, מה דינו?

א. אין מקבלים מעמי הארץ תרומה, משום שאינם נזהרים בטהרה. ובשעת הגתות והבדים וברגל, נאמנים עמי הארץ על טהרת התרומה ומקבלים מהם (כדלהלן כד). יכול עם הארץ לשייר מפירות שלא הוכשרו לקבל טומאה ויתנם תרומה לעיני הכהן (עפ"י גמרא להלן כה. ותוס'). ונאמן עם הארץ לומר פירות אלו לא הוכשרו לקבל טומאה (כדלהלן).

מקבלים מעמי הארץ יין ושמן לצורך נסכים (וכן נאמנים על שמירת מי-חטאת. תוס' עפ"י התוספתא) – משום איבה, וכשיטת רבי יוסי [וחכמים חולקים. פסחים מט], שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו [אבל בתרומה אין חשש איבה שהרי יכול ליתן תרומתו לכהן עם הארץ חברו].

ב. אמר רב פפא: כמי מקבלים אנו עתה עדות מעם הארץ – כרבי יוסי.

לדעת הרי"ף (בפסחים מט) והרמב"ם (וכן פסק בשלחן ערוך חו"מ לה, יז), אין מקבלים עדות מעם הארץ אלא אם ישנו בדרך ארץ ובמצוות [וגם בזה חכמים אסרו לכתחילה], אבל בלאו הכי פסול. והרא"ש והתוס' חולקים ומכשירים אפילו אינו בדרך ארץ ובמצוות.

שאלות ותשובות לסיכום מסכת חגיגה

ג. לדברי בית הלל, כלי חרס מציל על הכל (שאם היה מוקף צמיד פתיל והוא באהל המת – מה שבתוכו טהור. וכן אם הוא מפסיק בין הבית לעליה וגבו אל המת, חוצץ בפני הטומאה). ולבית שמאי, אינו מציל אלא על אוכלים ומשקים ועל כלי חרס שאין להם טהרה במקוה [ואם אתה אומר לו טמא, לא ישמע לך], אבל לא על כלי שטף, שהואיל ויש להם טהרה – כשהחבר שואל ממנו צריך לטבלו.

יש אומרים שרבי יהושע הסכים לבסוף לדברי בית שמאי ונקט כמותם (עפ"י ראבי"ה קנא; תור"י החסיד ברכות נב. וכן הוא בתוספתא אהלות ה, לפי הגהת סדר הדורות ערך ר' יהושע בן חנניה).

ד. שואלים כלים מעם הארץ אבל צריך להטבילם, ואין צריכים הזאה שלישי ושביעי אם אומר שהוא טהור מטומאת מת.

ה. נאמן עם הארץ על טהרת טבילת טמא מת. לאביי אינו נאמן אלא על טהרת גופו [שמותר שהחמרת עליו בתחילתו, כשבא להוות שלישי ושביעי, הקלת עליו בסופו לענין טבילה מפני שנוהר בטבילתו שלא יצטרך לה שוב] אבל לא על טהרת כלים. ולרבא אף על כלים נאמן אם אומר מעולם לא הטבילתי כלי בתוך כלי, אבל אינו נאמן לומר הטבילתי בתוך כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד. כיוצא בזה שנינו בברייתא, נאמן ע"ה לומר פירות לא הוכשרו לקבל טומאה, אבל אינו נאמן לומר הוכשרו ולא נטמאו. א. נאמן עם הארץ לומר שלא נטמא גופו במת כלל (עפ"י מהרש"א).

ב. במה דברים אמורים כששאלו ואמר טהור הוא, אבל הלוקח כלי מרשות עם הארץ בסתם, חוששים לו שמא טמא מת הוא ומזים עליו שלישי ושביעי (רמב"ם מטמאי משכב ומושב יא, יב).

ו. עם הארץ שבא להוות, אין מזים עליו עד שיעשה בפנינו שלישי ושביעי – שמא היום נטמא. דין זה אמור הן באדם הן בכלים, אין מזים עליהם אלא אם יעשה בפנינו שלישי ושביעי. ואינו נאמן על טהרת כלים אלא כשאומר שלא נטמאו מעולם בטומאת מת (תוס' עפ"י התוספתא. ובלקוטי הלכות מובא שנאמן לומר שהיתה הזאה שלישי ושביעי וטבילה כדין).

כג. כלי שנטמאו אחוריו / תוכו / אזנו / בית הצביטה שלו – מה דינו?

כלי שנטמאו אחוריו במשקין שהיא טומאה דרבנן – תוכו, אוזנו (= שפה מסביב הכלי) אוזנו ובית הצביטה [שמואל פירש: בית צביטתו, ידיו. רבי יוחנן: מקום שנקיי הדעת צובעים (= חקק בתחתיתו שהם מטבילים שם. רש"י)] טהורים. נטמא תוכו – כולו טמא. ודוקא לתרומה, אבל לקודש נטמא אחד מהם נטמא כולו. לפרש"י בדברי רבי יוחנן שבית הצביטה הוא חקק שבשולי הכלי, אם נטמא בית הצביטה – נטמא כולו, כדין נטמא תוכו. אבל לשמואל בית הצביטה הוא כאחוריו וכאוזנו שאם נטמאו לא נטמא תוכו (תוס').

בטומאה דאוריתא אין חילוק בכלי, וכל שנטמא מקצתו נטמא כולו.

א. כלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, ולדעת הרמב"ם (אבות הטומאות ז, ג. וע' כלים יג, ד) כלי חרס שיש לו תוך, מקבל טומאת אחורים ממשקים שנגעו בגבו, טומאה דרבנן.

ולגרסת רש"י (בשבת טז), כלי חרס מיטמאים מאחוריהם במקום החקק שבתחתיתם לפי שיש לו שם 'תוך' [ופעמים הופכים הכלי ומשתמשים בבית קיבול זה. רבנו שמואל]. והתוס' (שם) צדדו לומר (גם בדעת רש"י) שאין מיטמאים מאחוריהם אלא מדרבנן ואין מיטמא בכך הכלי כולו אלא הגב [ולצד זה דעתם נוטה, וכן מסתבר. עפ"י חו"א כלים ג, יב]. ולגרסת ר"י אין כלי חרס

מקבל טומאה מאחוריו כלל. והרמב"ן כתב שאם דרך תשמישו הוא גם באחורים – מיטמא, ואם לאו אינו מיטמא.
 ב. כלי חרס שנטמא תוכו, מטמא טהרות במגעם בין שנגעו הטהרות בתוך הכלי בין שנגעו בגבו (תוס' בכורות, דלא כרבנו שמואל, ומובא בסוס"א רב"ן).
 עוד בדיני טומאת כלי חרס – בבכורות לה.

דף כג

- כד. א. הנושא את המדרס – האם מותר לו לשאת תרומה וקדשים? ומה הדין בדיעבד?
 ב. האם מותר לשאת מי חטאת ואפר חטאת ולהעבירם בנהר או באויר?
 ג. כלים הנגמרים בטהרה – האם צריכים טבילה והערב שמש?
 ד. שופרת שחתכה לצורך אפר חטאת – מה דינה ומה דין הנוגע בה?
 ה. האם חידשו בפרה דבר שאין כיוצא בו במקום אחר?
 ו. אלו כלים טמאים משום מדרס ואלו אינם טמאים?

א. עשו חכמים מעלה בקודש שהנושא את המדרס לא ישא את הקודש, משום מעשה שהיה באחד שהעביר חבית של יין קודש ממקום למקום ונפסקה רצועה של סנדלו ונטלה והניחה על פי חבית ונפלה לאויר החבית ונטמאת, אבל נושא את התרומה [כרבי חנניה בן עקביא שאמר כל מקום שגזרו חכמים משום מעשה שהיה, לא גזרו אלא כדוגמת המעשה וכאותו דבר].

א. דוקא נושא ביד אסרו, כמעשה שהיה, אבל הלבוש בגד מדרס או לבוש סנדל לא גזרו (כן הוכיח החו"א – פרה ה, כו).

ב. יש מפרשים עפ"י פשוטות דברי הגמרא שלפי חכמים החולקים על רבי חנניה, אף בתרומה יש לאסור (עפ"י כסף משנה; טורי אבן). ויש אומרים שאין בדבר מחלוקת (עפ"י חזון איש). ומכל מקום הלכה כסתם משנתנו שהנושא את המדרס נושא את התרומה (עפ"י רמב"ם; לקוטי הלכות).
 נסתפקו בגמרא בסנדל טהור, וכן נסתפקו בחבית שתומה, האם גזרו גם באלו.
 עבר ונשא – רבי אילא אמר: טמא. רבי זירא אמר: טהור.

הלכה כרבי זירא, כי דין דרבנן הוא (עפ"י רמב"ם; לקוטי הלכות). במי חטאת – הנושא את המדרס פוסל אותם (ע' רב"ד פרה יג, ג; ובטו"א נראה שלא נקט כן והשיגו במרומי שדה, ואפשר שגם הטו"א מודה – ע' חזון איש פרה ה, כו).

ב. לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת ויעבירם בירדן ובספינה ולא יזרקם מצד זה לצד אחר ולא ישיטם על פני המים ולא ירכב ע"ג בהמה או ע"ג חברו אלא אם כן היו רגליו נוגעות בקרקע, אבל מעבירם על הגשר. לדברי חכמים, אין חילוק בין הירדן לשאר נהרות ולר' חנניה בן עקביא לא אסרו אלא בירדן ובספינה וכמעשה שהיה.
 לענין חטאת הלכה כחכמים, לאסור בכל מקום (עפ"י רמב"ם; לקוטי הלכות).

ג. כלים הנגמרים בטהרה [על ידי חבר] צריכים טבילה לקודש אבל לא לתרומה – מעלה עשו בקודש, שמא ניתזה צינורא של עם הארץ במהלך עשיית הכלי כשאינו שמור עדיין, ובשעת גמרו עדיין לחה היא. ואולם הערב שמש אין צריך.